

בס"ד

אב התשפ"ו
מפס"ר נחמו נחמו עמי (ישעיה מ)

פרשת ואתחנן

עלון חידושי תורה ופרפראות על פרשת השבוע בענייני דיומא ממפרשי ומדרשי חז"ל
בפרשת ואתחנן 122 פסוקים = מלבן

בפרשת ואתחנן 12 מצוות, מתוכן 8 מצוות עשה ו-4 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: אחדות ה' • אהבת ה' • תלמוד תורה • קריאת שמע שחרית וערבית • תפילין של יד • תפילין של ראש • מזוזה • מוזהב • הריגת שבעה עממין.
לא תעשה: שלא להתאווה למה שביד אחר • שלא לנסות נביא אמת • שלא לחון עובדי עבודה זרה • שלא להתחתן בעובדי עבודה זרה.

חמשה ימים בשנה שיזדרז האדם לקום בהשכמה

כתבו הקדמונים שבחמשה ימים בשנה יזדרז האדם לקום בהשכמה יותר משאר ימים, וסימנך (בראשית כב ג) וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר.
א – איכה הוא תשעה באב. ב – בראשית, תחילת התורה שניתנה בחג השבועות. ר – ראש השנה. ה – הושענא רבה. מ – מגילה הוא פורים. (דבש לפי מערכת ה אות ו)

שבת נחמו ושבעה דנחמא

שבת הראשונה שאחרי תשעה באב היא שבת של שמחת הנחמה המקווה, קוראים לה שבת נחמו על שם ההפטרה בנביא נחמו נחמו עמי (ישעיה מ). שבע שבתות של נחמה בזו אחר זו וסימנך נוי"ע אר"ק ש"ש. נחמו נחמו (26 פסוקים), ואתחנן (27 פסוקים), ענין סערה (12 פסוקים), אנכי אנכי (24 פסוקים), רני עקרה (10 פסוקים), קומי אורי (22 פסוקים), שוש אנשי (23 פסוקים).

בכל שבע ההפטרות של נחמה סה"כ מאה ארבעים וארבעה פסוקים. כנגד מאה ארבעים ושלושה פסוקים של התוכחה שנאמרו בתורה בפרשות בחוקותי תבוא נצבים ושירת האזינו, ועוד יתרת הנחמה על התוכחה הגדולה ממנה פסוק אחד.

למה שבע נחמות – אחת שהקב"ה מצוה לצדיקים שינחמו את ירושלים. **שניה** – הנחמה שאברהם אבינו מנחם את ירושלים, **שלישית** – שיצחק מנחם לה. **רביעית** – שיעקב מנחם לה. **חמישית** – שמשח רבנו מנחם לה. **שישית** – שירושלים מבקשת תנחומים אחרים ואינה מקבלת תנחומי הצדיקים. **שביעית** – שהקב"ה בכבודו ובעצמו מנחם לציון וירושלים. שנאמר **אנכי אנכי הוא מנחמכם**. (התודעה)

ואתחנן אל י-הנה בעת ההוא לאמר. (ג כג) פרש"י – דבר אחר זה אהד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי. **שאלה** – יש להבין מתוך עשרה לשונות למה נקט דווקא לשון ואתחנן, ומאי בעת ההוא דייקא, וגם לאמר מהו הלאמר, למי יאמר הקב"ה.

תשובה – בעת ההוא דייקא כשנתן ארץ סיחון ועוג לראובן וגד וחצי שבט מנשה. כתב מרן האריז"ל (שער הפסוקים מסות) שהוצרכו להישאר מחוץ לגבול ארץ ישראל, ראובן על שהיה מחשבת יעקב ברחל, דכתיב (בראשית כט כה) וַיְהִי בְּבֹקֶר וַיְהִי הָאֵלֹהִים הוּא לָאֵלֶּה. וכן בגד נאמר (בראשית ל ט) וַתִּקַּח אֶת זִלְפָּה וגו' וַתִּתֵּן אֹתָהּ לַיַּעֲקֹב, ולא נמלכה ביעקב, ומנשה נולד מאסנת בת דינה שנתעברה משכם, נמצא יוסף כולו קודש, אסנת חציה קודש, ושני בנים נולדו להם, על כן חצי השבט נשאר מחוץ לגבול. והנה בעת ההוא כשראה שאלו השבטים נשארו מחוץ לגבול לפי שבתולדותם היה קצת מיחוס, הנה אז בעת ההוא התחיל משה להתפלל שהוא יבוא לארץ, שהרי תולדתו הוא בקדושה עצומה ובייחוס, ונלקח איש מבית לוי ויקח את בת לוי (שמות ב א), הושיבה באפריון, ואהרן ומרים מרקדו לפניו, ומלאכי השרת אמרו 'אם הבנים שמחה' (סוטה יב). ואם כן ראוי הוא מאוד שיכנס לארץ. וזהו שאמר לשון ואתחנן היינו הזכיר מדת וחנון, דבתורה שבע"פ הוא כנגדו מדת 'בנין אב', דהשלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם, הם גנד שלש עשרה מידות של רחמים. וזהו לאמר לדורות, מה מאוד מועיל לאדם בנין אב שלו, היינו כשנבנה בקדושה וטהרה ובייחוס. (ליקוטי מהרצ"א, אות רה) לכך נקט דווקא לשון ואתחנן לפי שהתפלל משה תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן. (דעת זקנים)

משה התפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נענה, רק שאמר לו הש"י **רב לך אל תוסף וכו'** (דברים ג כו). והנה יש טעמים כמסים לזה על פי הסוד. והטעם הפשוט תקט"ו הוא ט"ו פעמים ת"ק כמן הארץ עד לרקיע השביעי, דמן הארץ לרקיע ת"ק שנה, ועוביו של רקיע ת"ק, והארץ היא גם כן ת"ק, וכן בין כל רקיע ועובי כל רקיע (הגיגה י"ג ע"א), והנה הם ט"ו פעמים ת"ק, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת, היה מגיע תפילתו למעלה מערבות והיתה מתקבלת תפילתו. וז"ל ואתחנן אל י-הנה בעת ההוא, שכבר היה לי תפלת מנין ואתחנן, התחננתי לאמר שיתנו לי רשות לאמר עוד תפלה אחת. (אגרא דכלה)

ואתחנן גימטריא 'התיק' גימטריא 'תפלה' גימטריא 'ישרה', רמז כשיתפלל האדם לפני הש"ת צריך לנענע את גופו שהוא תיק של הנשמה כדי שיתכוין בתחנונו. **אל י-הנה** לומר ככוונה מה שהוא רוצה לאמרו ובזה לא יטעה בתפלתו ואז תהיה ישרה. וזהו הניסוח בענין י-הנה. (רבינו אפרים) ומהר"י סרוק והרמ"ע ז"ל דאסרו הנענוע, יש לומר הרמז 'התיק' גימטריא 'הישר' גימטריא 'תפלה' רמז 'התיק' שהוא הגוף יהיה ישר שלא יתנועע בעת התפילה. (נחל קדומים)

שאלה – יש לשאול מאחר שידע משה שהיא גזירה שיש עמה שבועה איך הוא עומד ומתפלל.

תשובה – לזה אמר בעת ההוא אחר שמנתי את יהושע, כמו שאמר (ג כא) וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר עֲיִנְיָךְ הָרֹאֵת וגו' לפי שהשבועה היתה (במדבר כ יב) לִכְן לֹא תִבְיֹאוּ אֶת הַקֶּהֱלֵל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִתְּנָה לָכֶם. אחר שמנתי את יהושע איני מביאם אדרבה הוא מביאני. (שפתי כהן) ובמדרש (ספרי במדבר פסוק קלה) – ואתחנן אל י-הנה בעת ההוא לאמר (דברים ג כג) שאין תלמוד לומר לאמר מה תלמוד לומר לאמר? אמר לו: הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו. עד שהשיבו המקום: **ניאמר י-הנה אלי רב לך**. (שם כו) רבי אלעזר בן עזריה אמר: בארבעה מקומות בקוש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. ויצעק משה אל י-הנה לאמר אל נא רפא נא לה (במדבר ב ג). השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו. וידבר משה לפני י-הנה לאמר הן בני ישראל וגו' (שמות ו יב) השיבני אם גואלם אתה אם לאו. וידבר משה אל י-הנה לאמר. (במדבר כו טו) יפקד י-הנה א-להי הרוחצת לכל בשר איש על העצה. אמר לו: השיבני אם אתה ממנה לך פרנס אם לאו. (ספרי)

שאלה – איך הטיח חלילה משה רבינו כלפי מעלה כביכול להכריחו להשיב.

תשובה – משה ביקש מהקב"ה שיאמר לו פירוש הנבואה הקדומה. כי היה לו ספק בביאורה ורצה ללמוד להבינה היטב. וזה כשאמר (שמות ה ט) **תקבץ העבדה על האנשים** וגו', האם היתה הכוונה להיות נגאלים מיד או לאחר זמן, כי מחמת ההכבדה נולד לו הספק על כן אמר השיבני אם גואלם אתה וכו'. וכן במרים קרא הקב"ה פתאום **צאו שלשתכם** (במדבר יב ד) ועם משה לא דיבר, והיה מסופק האם בגלל שהם לא היו מוכנים לנבואה שעסקו בדרך ארץ, ע"כ הוצרך הנבואה להתפשט דרך משה, או שעשה הש"י זה כדי לזלזל אהרן ומרים, ומשה שומע ואז זלזולם יותר ממה כשהיה בסתר, ועשה כן הש"י כדי שיהיה להם כפרה. אבל אח"כ כשראה משה שמרים לקתה בצרעת ביקש שיאמר לו הקב"ה מה הקריאה שקרא אותו הש"י משמש, וכשאמר לו **תסגר** כי לא נתכפרה מרים אז הבין משה שטעם הקריאה לא היה מהטעם הזה רק מכה הטעם הראשון. וכן בפקד אמר הש"י למשה (שמות כא א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁיב לַפְּנֵיהֶם לִפְנֵי מוֹמְחִין. אם פירוש הנבואה היא משה נקרא אלהים ונסמך מה' יתברך אח"כ הוא יסמך אחר וכן לדורות, או הקב"ה בכל דור דוד יפקוד. השיב לו הש"י (במדבר כו יח) וְסִמַּנְתָּ אֶת יָדְךָ. וכן ואתחנן דימה שהותר הנדר, ורצה להתבונן למפרע השבועה של (שם כ יב) לִכְן לֹא תִבְיֹאוּ. (אוצרות השל"ה)

הושיבה באפריון, ואהרן ומרים מרקדוין לפניה, ומלאכי השרת אחריו **אם הפנים שמחה** (סוטה יב).

שאלה – למה יחסו מלאכי השרת אל יוכבד את השמחה יותר מבעלה.

תשובה – מפני שבעלה נשאר זקן אך היא חזרה לנערותה ויש לה שמחה שלימה וראשי תיבות **אם הפנים שמחה** (תהלים קיג, ט) 'אשה' דכיוונו בזה על חוה שנתגלגלה ביוכבד כידוע. גם רמזו ב'**הפנים**' על משה רבינו ע"ה שהיה גלגול הבל ושת נח ושם בן נח וגם שלו עצמו הרי חמשה וזהו **אם ה'א' פנים**. או הפנים **שמחה** אותיות **חמשה**. גם **אם הפנים** יוכבד אמם של אהרן ומרים שמרקדים שמחה. גם הושיבה באפריון עמו ביחד כדי ליחד בזה אותיות י"ה אשר באיש ואשה ואהרן ומרים שהם כנגד ו"ה מרקדים הרי השם שלם אז **אם הפנים שמחה** כי ו"ה לשון שמחה. (בן יהוידע) והיתה יוכבד בת ק"ל שנה לרמזו שהגלות היה על ניצוצי אדה"ר בק"ל שנה וע"י השעבוד המה יעלו וכן **יוכבד** גימטריא מ"ב כי כל שם מ"ב הוא להעלות. ור"ת יקשה עמך **אם יוכבד דתת גימטריא צ"א** כמנין **הוי"ה אדני** רמז שזיווגם היה ליחד הדודים למעלה בצדקת חיבורם. (חומת אנך)

א-דני ו-הוה אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך התנקה אשר מי א-ל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך ויגבורתך. (ג כד)

שאלה – מה הטעם שנקט בכפל **א-דני** ו-הוה ולא סגי באחד מהם, ואמאי אמר **את גדלך ואת ידך התנקה**, וידך החזקה הוא שבח גדול יותר.

תשובה – שני שמות האלה הנהגת העולם, שם הויה-מהוה הכל היינו הליכות הטבע, ושם א-דני בא לשדד הטבע כאדון העושה בשלו מה שרוצה. ביקש משה שיכנס לארץ באיזה מדה שתהא, אם אינו זוכה שתהיה במידת תפארת כימין משה במדבר היינו מעל הטבע, תהיה בהליכות הטבע כמו שהחל בשנת הארבעים וכמו שכתוב בפרשת חוקת דאז החל להשתנות לאט לאט, וזהו סגולת התפילה להזכיר השם המיוחד לאותו דבר כשמבקשים. **את גדלך** היא גדולת הטבע **ואת ידך התנקה** לשדד הטבע, **אשר יעשה כמעשיך** הוא הליכות הטבע **ויגבורתך** שלא בדרך הטבע כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו אתה אין מי שימחה בידך אם תמחול לי ותבטל את גזרתך. (העמק דבר)

רמזים בפרשה לאליהו הנביא ז"ל

היום אשר יטיב לך ולבניך (ד מ) ר"ת אותיות **אליהו**.

וידעת היום והשבת אל לבבך (ד לו) **והשבת בגימטריא תשבי**. **והשבת** אותיות **תשובה**, ו**אותיות הבושת**. כלומר אם אדם מתבייש מן העבירה ושב בתשובה ישראל נגאלין שנאמר (ישעיה ל טו) **בשובה נחת תנשעון**.

שמור את יום השבת לקדשו (ה יא) ר"ת **אליה**, בזכות שבת תזכר לביאת אליה. כדאיתא במדרש (שמו"ר כה יב) - אמר רבי לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא למה שהיא שקולה כנגד כל המצוות. (רבינו אפרים) בזכות שבת יבוא הגואל, דאמר מר אלמלא שמרו ישראל שבת אחת כהלכתה מיד היו נגאלין. (שוחר טוב מזמור צה) (שפתי כהן)

פנים פנים דבר ו-הוה עמכם בהר מתוך האש. (ה ד)

שאלה – כשהקב"ה אמר לאהרן ומרים (במדבר יב ו-ח) אם יקנה נביאכם ו-הוה פמראה אליו אתנדע פתלום אדבר בו. לא כן עבדי משה וגו' **פה אל פה אדבר בו** וגו'. ביאר הרמב"ם (יסוה"ת פ"ז ה"ו) שזה אחד מהחילוקים שבין משה רבינו לשאר הנביאים, ואיך כתב כאן גבי בני ישראל **פנים פנים דבר** ו-הוה עמכם.

תשובה – כאן לא כתב **פנים אל פנים** רק **פנים פנים**. הכוונה כמו שכתוב במדרש (פס"ר פכ"א סימן ו) **פנים פנים** פנים בינוניות למשנה, פנים מסבירות לתלמוד, פנים משחקות לאגדה. (טעמא דקרא) **א"נ** יבואר ע"פ המדרש (שהש"ר ב ב) כתיב (דברים לג ד) **תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב**. כל התורה כולה משמעות ושלש עשרה מצוות הווי בגימטריא **תורה** עולה שש מאות ואחת עשרה מצוות דבר עמנו משה. ברם **אנכי** ו**לא יקנה לך** לא שמענו מפי משה אלא מפי הקב"ה הווי **ישקני מנשקות פיהו**. זהו **פנים פנים דבר** ו-הוה עמכם. (החזקוני)

א"נ אע"פ שהיה כבוד ה' בהר וישראל בארץ, יתכן היות פניו כנגד ישראל, אך בעבור שלא יחשב מזה שהיה כטעם (שמות לג יא) **ונדבר ו-הוה אל משה פנים אל פנים**, שב לבאר **אנכי עמד בין ו-הוה וביניכם** להודיענו איך דבור ה' עם ישראל היה ע"י אמצעי הוא משה. (אוצר פירושים - כספי)

ואהבת את ו-הוה א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. (ו ה) **"בכל לבבך"** – בשני יצירות, בנצח טוב ובניצח הרע. (ברכות נד).

שאלה – מה הביאור בזה כיצד אפשר לעבוד את השם עם היצר הרע וכן ביחד עם שניהם.

תשובה – דלפעמים יש להשתמש ביצר הרע לטוב, כמו לאכול דבר מצוה וכן להיפך יש פעמים שאסור להשתמש ביצר הטוב כגון ללמוד תורה במבואות המטונפות או ללמוד בשבת לאור הנר או לאור החשמל המיוצר ע"י יהודים שמחללים שבת וכיו"ב. (טעמא דקרא) **א"נ** יש מצוה שצריך לעשייתה התעוררות מיצר הטוב, וגם התעוררות מן יצר הרע, כגון: מצות עונה, וכן מצות עונג שבת ויום טוב וכיוצא, שצריך שיהיו ב' התעוררות אלו למצוה, מכאן אהבת האדם בהשית"ת, אבל מצוה שהתעוררות שלה מיצר הטוב דוקא, כמו ציצית ותפילין ומזוזה וכדומה, זו לא אצטרך למימר פשיטא הוא כן. (בניהו – ברכות נד).

א"נ עבודת יצר הטוב היא עשיית המצוות ועבודת יצר הרע הוא שיכבוש יצרו המתגבר עליו וזו היא העבודה שלו מה שאדם יכול לעבוד לבדו באי צר הרע. עוד נוכל לומר שיצר הטוב הוא מדת הרחמנות וכיוצא בזה ויצר הרע נברא לכזריות. וכשאדם אינו מרחם על הרשעים והוא אכזרי להם נמצא שהוא עושה מצוה גדולה ועבודת השם עם יצר הרע. (שטמ"ק בשם תלמידי רבינו יונה - שם)

א"נ מה שברא הקב"ה יצה"ר לאדם, הוא גם כדי שיקבל שכר על שכפה את יצרו, אבל גם משום שבלא יצה"ר הוא לא היה נשאר חי. שהרי היצה"ר מוכן לוותר מצדו אפילו על אכילה שתיה ונשיאת אישה, ואז לא היה מתקיים העולם, ולא היו יכולים לעבוד את ה'. לכך ניתן היצה"ר לאדם ע"מ שידאג לקיום גופו. זהו שאמרו **"בכל לבבך"** – בשני יצירות, היינו גם הדברים מצד היצה"ר תהא כוונתך לשם שמים. (פניני הגר"א)

וקשרתם לאות על ידך ויהי לטעפת בין עיניך. (ו ח)

שאלה – מה הטעם שנוהגים להאפיל היינו לכסות בטליתו על הזרוע בשעת הנחת תפילין של יד.

תשובה – משום דכתיב (שמות יג ט) **והיה לך לאות** ולא לאחרים לאות, שלא יראו החוצה. (זכור לאברהם, ט"ז על שו"ע או"ח כו ב, טעמי המנהגים)

שאלה – מה הטעם שנהגו בתפילת שחרית בסיום קריאת שמע כשאומרים **לעד ולעולמי עולמים** בתיבת **לעד** לנשק את הציצית ולהניחה מידיו.

תשובה – לפי שהתיבת **לעד** עולה בגימטריא ק"ד כמספר הציצית שעולים ק"ד, כי ארבע פעמים שמונה עולה ל"ב וכל ל"ח חוטים הם שזורים, ב' פעמים ל"ב עולה ס"ד, וחמשה קשרים כפולים בכל ציצית שהם עשרה קשרים בכל ציצית עולים ארבעים, מ' וס"ד עולה ק"ד, באופן שתיבת **לעד** עולה מנין הציצית. (טעמי המנהגים בשם מדרש תלפיות אות כ)

ונתנם ו-הוה א-להיך לפניך והפיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תקנם. (ז ב) פרש"י - לא תתן להם סון. אסור לו לאדם לומר: פמה נאה גוי זה. דבר אחר: לא תתן להם סון. (ספר החינוך)

ג' דברים נפקא לן מ**לא תקנם** לא תתן להם סון ולא תתן להם חנם ולא תתן להם חניה בקרקע. (ע"ז כא). (ספר החינוך)

שאלה – כיצד כרת ברית שלמה המלך עם חירם. דכתיב (מלכים א ה כו) **ויהי שלום בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם**.

תשובה – שמא כריתת ברית לעבודה זרה דווקא אסר הכתוב. או שמא חירם גר תושב היה, א"נ לא אסר אלא ז' עממין, א"נ ברית של שלום קאמר. (פנח רוז)

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמין פה איש לא נעדר. (ישעיה מ כו) מפטיר

נוהגים אנשי מעשה להסתכל בשמים בשעת יציאת הכוכבים שמתחילים להאיר ואומרים **מה רבו מעשיך ו-הוה פלם בתחמה עשית מלאה הארץ קננה** (תהלים קד כד). ובפרט כשמתחיל החמה להאיר אזי צריך האדם להסתכל לשמים כצאת השמש בגבורתה, כי אז הסט"א והיצוונים ודינים מתעוררים על ידי תוקפא דשמשא. (קב הישר פ"ב)

טוב לאדם לדור בבית שיש בו חלונות פתוחות נגד הרקיע, כדי שתמיד בכל עת ורגע יגביה עיניו לשמים ויביט בנפלאותיו יתברך בבריאת שמים וארץ, וכענין מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ח) **כי אראה שמיך מעשה אצבעתיך וגו' מה אנוש כי תזכרנו וגו'**. וענין זה מחכים האדם ומכנים יראת ה' טהורה בלבו אם יתמיד וירגיל עצמו בזה. (עבד המלך בשם הארז"ל שער המצוות ואתחנן לו ובשער רוח"ק דף ט)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת

התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה

לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com